

Отримані результати унаочнюють стійкий парадигматичний зв'язок між поняттєвими компонентами *horror – terror – dread – fear – fright – awe – consternation*. Крім того, тегово-хмарова візуалізація тезаурусної репрезентації понятійного субстрату ядра концепту HORROR унаочнює стійкі стосунки поняття жаху та супровідних негативних емоцій: *antipatii, ненависти* та навіть *відразу (dislike – detestation – loathing – hate – revulsion – repugnance – gruesomeness)* у супроводі їх фізіологічних проявів (*shudder – trepidation – nausea – panic – agony*). Можна також констатувати певний ступінь суміжності почуття жаху та фізичного дискомфорту, в суперлятивному прояві – навіть *тортур (torture – atrocity)*. Також чітко простежується монстроїдальний та інфернальний характер походження суб'єкту жаху: *monstrosity – diabolicalness – devil*. Наступним етапом аналізу генеративного концепту HORROR виступає дослідження його образно-асоціативного адстрату, що окреслює перспективи подальшого дослідження.

Література:

1. Воркачев С. Г. Концепт счастья: понятийный и образный компоненты / С. Г. Воркачев // Изв. АН. Сер. лит. и яз. – 2001. – Т. 60. – № 6. – С. 47–58.
2. Воробйова О. П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки / О. П. Воробйова // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія. – 2011. – Т. 14. – № 2. – С. 53–64.
3. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. – К.: Логос, 2004. – 284 с.
4. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ языка: фреймворк-сети / С. А. Жаботинская // Мова. Науково-теоретичний часопис із мовознавства. № 9: Проблеми прикладної лінгвістики. – Одеса: Астропринт, 2004. – С. 81–92.
5. Заикина С. В. Эмоциональный концепт «страх» в английской и русской лингвокультурах (сопоставительный аспект): автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.20 / С. В. Заикина. – Волгоград: ВГПУ, 2004. – 24 с.
6. Карасик В. И. Институциональные концепты / В. И. Карасик // Vita in lingua: К юбилею профессора С. Г. Воркачева: сборник статей / отв. ред. В. И. Карасик – Краснодар: Атриум, 2007. – С. 87–97.
7. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах / Н. А. Красавский. – Малышева Е. Г. Русский спортивный дискурс: теория и методология лингвокогнитивного исследования: автореф. дис. доктора филол. наук: спец. 10.02.01 / Елена Григорьевна Малышева. – Омск: ОГУ, 2011. – 47 с.
8. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология / В. Н. Манакин – К.: Знання, 2004. – 326 с.
9. Маслова В. А. Лингвокультурология / В. А. Маслова – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
10. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж: Истоки, 2002. – 192 с.
11. Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы / А. Н. Приходько. – Днепропетровск: Изд-во Белая Е. А., 2013. – 307 с.
12. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2010. – 844 с.
13. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты и метакоцепты / Г. Г. Слышкин. – Волгоград: Перемена, 2004. – 290 с.
14. Фесенко С. Л. Лингвокультурологическая специфика эмоциональных концептов // Композиционная семантика: Мат-лы III-й междунар. шк.-семинара по когнитивной лингвистике, 18-20 сентября 2002 г. / Отв. ред. Н. Н. Болдырев; Ред. кол.: Е. С. Кубрякова, Е. М. Позднякова, В. Б. Гольдберг и др.: В 2 ч. – Ч. 2. – Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 2002. – С. 64–67.
15. Collins Cobuild English Language Dictionary / Ed. by J. Sinclair. – London: Harper Collins Publishers, 1991. – 1703 p.
16. Longman Dictionary of Contemporary English. The Living Dictionary / Ed. by S. Bullon. – Harlow, England: Pearson Education Limited, 2003. – 1949 p.
17. Longman Lexicon of Contemporary English / Ed. by T. McArthur. – Hong Kong: Longman Group, 1981. – 910 p.
18. Macmillan English Dictionary / Ed. by M. Runder. – Oxford: Macmillan Publishers Limited, 2002. – 1689 p.
19. Merriam-Webster.com: Dictionary and Thesaurus [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.merriam-webster.com/>
20. New Webster's Dictionary of the English Language / Ed. by E. G. Finnegan. – Delhi: Surjeet Publications, 1988. – 1824 p.
21. Roget's Thesaurus of English Words and Phrases / Ed. by N. Lewis. – New-York: Penguin Books, Inc, 1978. – 713 p.
22. The Free Dictionary: Dictionary, Encyclopedia and Thesaurus [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.thefreedictionary.com/>
23. The New Roget's Thesaurus in Dictionary Form / Ed. by S. Marrow. – New-York: G.P. Putnam's Sons, Inc., 1972. – 496 p.
24. The Oxford English Dictionary [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oxforddictionaries.com/>
25. Turner M. Reading Minds. The Study of English in the Age of Cognitive Science. – Princeton: Princeton University Press, 1998. – 298 p.

УДК 81' 373. 231 (477.6)

О. В. Антонюк,

Донецкий национальный университет, м. Вінниця

СЕМАНТИЧНІ ТА СЛОВОТВІРНІ ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНО-РОДОВИХ ПРІЗВИСКЬ (НА МАТЕРІАЛІ АНТРОПОНІМІЇ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Стаття присвячена дослідженню сімейно-родових прізвиськ, що побутують на території Донеччини. Розглянуто їх семантичні особливості на прикладі трьох груп найменувань: з повною десемантизацією основи, частковою десемантизацією основи та стійкими актуальними ознаками-мотивантами. Аналіз словотвірної специфіки здійснено з погляду кількості елементів та тих словотвірних змін, яких зазнають усі елементи словотвірного ряду.

Ключові слова: прізвисько, сімейно-родове прізвисько, семантика, словотвірний ряд.

Статья посвящена исследованию семейно-родовых прозвищ, бытующих на территории Донетчины. Рассмотрены их семантические особенности на примере трёх групп наименований: с полной десемантизацией основы, частичной десемантизацией основы и устойчивыми актуальными признаками-мотивантами. Анализ словообразовательной специфики осуществлён с учётом количества элементов и тех словообразовательных изменений, которым подвергаются все элементы словообразовательного ряда.

Ключевые слова: прозвище, семейно-родовое прозвище, семантика, словообразовательный ряд.

The article is devoted to the research of family and tribal nicknames existing within the territory of Donetsk region. Their semantic features are considered on the example of three groups of names: with complete word-stem desemantization, with partial word-stem desemantization and sustained actual motivating features. Derivational specificity is analyzed based on the quantity of elements and those word-formation changes undergone by all the elements of derivational row.

Key words: nickname, family and tribal nickname, semantics, derivational row.

Для називання та ідентифікації людини у сфері неофіційного спілкування поряд з індивідуальними прізвищами використовуються сімейно-родові. Вони належать до групових антропонімів, що надаються колективам, які виділяються на основі тих чи інших ознак [4, с. 116; 6, с. 174]. Сімейно-родові прізвища поширені здебільшого в селах, рідше в селищах, вони відомі всім або майже всім корінним жителям населеного пункту. Однак у сучасному селі спостерігається тенденція до скорочення асортименту цих онімів, що особливо помітно в тих населених пунктах, які розташовані у безпосередній близькості до великих промислових міст. Саме тому одним із нагальних завдань сучасної антропоніміки є виявлення складу таких найменувань та їх ґрунтовне вивчення.

Дослідженням сімейно-родових прізвищ займалися такі науковці, як Г. і Д. Бучки, Р. Осташ, І. Сухомлин, М. Худаш, П. Чучка, П. Поротников, І. Козубенко, М. Микитин-Дружинець, Н. Шульська, М. Наливайко та інші, проте ця тема й дотепер є цікавою й не втратила своєї актуальності.

Метою нашої статті є аналіз сімейно-родових прізвищ Донеччини, зокрема дослідження семантичних та словотвірних особливостей, специфіки їх виникнення, побутування та виконуваних ними функцій.

Характерною рисою сімейно-родових прізвищ є їх здатність передаватись від представників старшого до представників молодшого покоління, тому їх ще називають спадковими або багатопокілінними [1, с. 5; 10, с. 165]. Цю особливість дослідники помітили досить давно. Так, В. Охримович ще наприкінці XIX ст. у розвідці «Знаходки до пізнання народних звичаїв і поглядів правних» наголошує, що «прозвища сільські переливаються з предків на потомків» [3, с. 303]. І. Франко в роботі «Причинки до української ономастики» зазначає: «Ся людська пам'ять закріпилася в родовім прозвищі чоловіка, і воно відразу виявляло його як сина такого-то, всім відомого батька, як онука такого-то, всім пам'ятного діда, як члена такого-то дворища» [9, с. 424].

За спостереженнями ономастів, сімейно-родові прізвища є дуже давніми антропонімами. У них, за словами І. Сухомлина, збереглась давньоруська традиція називати цілий рід за особовою власною назвою засновника або глави роду, а на зорі свого становлення вони виконували функцію прізвища в сучасному значенні [8, с. 31, 36].

Зараз, в умовах сучасного села, коли майже в кожному проживає по кілька сімей з однаковим прізвищем, сімейно-родове найменування виконує диференційну функцію. Наприклад, три сім'ї Іщенків (село Малі Качкери Новоазовського району) розрізняються за такими спадковими назвами: *Снізурі, Півні, Удаки*. П'ять сімей Іванченків (село Кузнецово-Михайлівка Тельманівського району) мають такі сімейно-родові прізвища: *Буртаки, Вовки, Линники, Мовчани, Трояни*.

Сімейно-родове прізвище може виконувати й об'єднувчу функцію. Так, у селі Оленівці Волноваського району три сім'ї другого покоління і дві сім'ї третього покоління, що походять з роду Узенюків, прозиваються сімейно-родовим найменуванням *Кашовари*, що утворилося від індивідуального прізвища діда *Кашовара* – у колгоспі варив пойло (кашу) для худоби.

Під час виникнення такі прізвища мали прозору семантику, бо належали одній людині й відображали притаманні їй особливості. Успадковуючись, найменування втрачає зв'язок з мотивувальним антропонімом, що супроводжується його поступовою десемантизацією, тому з огляду на семантичну наповненість того чи іншого прізвища виділяємо три групи таких найменувань.

До першої підгрупи належать антропоніми з **повною десемантизацією** основи. Установити мотив номінації й мотивувальну ознаку в таких найменуваннях неможливо, наприклад: *Беділяки, Дрепи, Хобочини, Хрули* та ін. Такі прізвища вживаються як «своєрідні упізнавальні знаки», що характеризують об'єкти за допомогою звукового комплексу [7, с. 352]. Вони не відзначаються високим ступенем індивідуалізації, а тільки ідентифікують людину за належністю до того чи іншого сімейно-родового колективу.

До другої підгрупи належать прізвища з **частковою десемантизацією** основи. Мотив номінації таких антропонімів ще відомий, але на сучасному етапі мотивувальна ознака є неактуальною для свого нинішнього носія. Наприклад: *Богомази* – батько писав для церкви ікони; *Винокури* – можливо, хтось із предків мав винокурню; *Дзюби* – від «подзьобаний» – у діда на обличчї залишилися сліди від вісци. Показово, що в основі більшості таких найменувань є прізвище з прозорою, зрозумілою семантикою, що збереглася й до сьогодні.

Третю підгрупу становлять прізвища зі **стійкими актуальними ознаками-мотивантами**, наприклад: *Барилки* – і дід і батько любили випити, наймолодший носій прізвища теж не відмовляється; *Бублики* – здавна в роду печуть та продають бублики; *Товстики* – усі в роду товсті. Найменування цієї підгрупи хоча й успадкувалися наступними поколіннями, проте не тільки не втратили свого значення, а й є яскравими індивідуальними характеристиками тих осіб, які ними прозиваються зараз.

Сімейно-родові прізвища можуть утворюватись від власних імен представників старшого покоління, наприклад: а) від імені діда чи прадіда: *Андріяші, Вакули*; б) від імені батька: *Йосипки, Степанці*; в) від імені баби чи прабаби: *Оринзі, Палахи*; г) від імені матері: *Одарчині, Христині*. Ці найменування належать до нейтральних, оскільки не характеризують найменованого, а тільки вказують на місце у родовій ієрархії.

Як зазначають дослідники, словотвірні моделі цих неофіційних антропонімів нічим не відрізняються від словотвірних моделей прізвищ, а деривація порівняно проста й досить одноманітна [1, с. 8-9]. І. Козубенко звертає увагу на те, що індивідуальні прізвища, які найчастіше бувають основою сімейно-родових антропонімів, успадковуючись у першому поколінні, оформлюються стандартизованими суфіксами й, фактично, стають іменами по батькові. Якщо такі назви є давніми, то найчастіше вони не мають стандартизованих посесивних суфіксів [2, с. 8, 9].

Індивідуальні прізвища можуть переходити від одного члена сім'ї на іншого, успадковуватись представниками молодших поколінь. Тоді найменування може позначати як одну особу – конкретного члена сімейного чи родового колективу, так і кількох чи всіх представників того ж колективу; не тільки виділяти найменованого, але й «уводити» його в загальний сімейно-родовий ряд. Саме ця властивість, за спостереженням П. Поротникова, надає найменуванню характеру семантичної невизначеності й викликає необхідність додаткової конкретизації особи, що може відбуватися шляхом використання словотвірних варіантів прізвища, у результаті чого утворюється сімейно-прізвищова ієрархія [5, с. 172–173]. Отже, найменування можуть утворювати парадигму з двох і більше прізвищ, які характеризуються словотвірною залежністю та наявністю чи відсутністю словотвірних формантів.

В українській антропоніміці вперше помітив і схарактеризував словотвірні ряди таких найменувань В. Охримович. Він визначив процес їхнього творення як закономірний та регулярний і звернув увагу на те, що за допомогою словотвірних засобів може бути змалювана генеалогія родини, що сягає іноді п'ятого покоління [3, с. 306–307]. Однак найповніший аналіз словотвірних відношень між найменуваннями членів однієї родини запропонував П. Чучка [10, с. 176–179].

Сучасні індивідуальні прізвища також можуть переходити з однієї людини на іншу. Наприклад, у селі Зачатівка Волноваського району сім'ю Балакаїв прозивають *Ковбаси* від прізвища чоловіка *Ковбаса*. На його дружину кажуть

Ковбасиха, а на дочку – *Ковбасишина*. У такому ряді найменування входять у систему сімейно-родових, а взаємозв'язок між твірним та похідним (похідними) виявляється через суфікси.

Сімейно-родові прізвища Донеччини характеризуються рядом специфічних словотвірних ознак. Твірною основою може виступати ім'я, прізвище, прізвисько глави роду чи сім'ї, але кількість елементів утвореного антропонічного ряду неоднакова.

Виділяємо два типи словотвірних рядів: а) з першим елементом чоловічим власним іменем; б) першим елементом жіночим власним іменем.

У словотвірному ряді з першим елементом чоловічим власним іменем успадкування найменування відбувається від чоловіка до дружини, потім до дітей, онуків з наступним утворенням антропоніма для називання всієї сім'ї, наприклад: *Івась* (батько) – *Івасиха* (дружина) – *Івасик* (син) – *Івасі* (вся сім'я). У словотвірному ряді з першим елементом жіночим власним іменем успадкування найменування відбувається від жінки до чоловіка, потім до дітей, онуків з наступним утворенням антропоніма для називання всієї сім'ї, наприклад: *Сметанка* (жінка) – *Сметанка* (дочка) – *Сметанки* (сімейне).

Таблиця 1

Словотвірні зв'язки індивідуальних та сімейно-родових прізвищ з першим елементом «чоловіче власне ім'я»

Власна назва чоловіка	Прізвисько дружини	Прізвиська дітей (зокрема невісток і зятів)	Прізвиська онуків (правнуків)	Сімейно-родове прізвисько
<i>Андрій</i>	<i>Андрійчиха</i>	<i>Андріяш</i>		<i>Андріяші</i>
<i>Баланда</i>		<i>Баландов, Баландова</i> (невістка)		<i>Баландови</i>
<i>Богомаз</i>	<i>Богомазиха</i>	<i>Богомаз, Богомазка</i>		<i>Богомази</i>
<i>Бублик</i>	<i>Бубличиха</i>	<i>Бублик</i>	<i>Бубликівський (Бублик)</i>	<i>Бублики</i>
<i>Верба</i>	<i>Вербиха</i>	<i>Вербун, Вербунова</i> (невістка)	<i>Вербун</i>	<i>Вербуни</i>
<i>Винокур</i>	<i>Винокуриха</i>	<i>Винокур, Винокуриха</i> (невістка)	<i>Винокур</i>	<i>Винокури</i>
<i>Віктор</i>	<i>Вікториха</i>	<i>Вікторець</i>	<i>Вікторець</i>	<i>Вікторці</i>
<i>Гнат</i>	<i>Гнатиха</i>	<i>Ігнаток</i>	<i>Ігнаток</i>	<i>Ігнатки</i>
<i>Захар</i>	<i>Захарчиха</i>	<i>Захарок, Захарова</i>		<i>Захарки</i>
<i>Йосип</i>	<i>Йосипиха</i>	<i>Йосипка, Йосипок</i> (зять)	<i>Йосипець</i>	<i>Йосипки</i>
<i>Кость</i>	<i>Костичка</i>		<i>Костьова</i>	<i>Костики</i>
<i>Матвій</i>	<i>Матвійчиха</i>		<i>Матвій</i>	<i>Матвії</i>
<i>Никифор</i>			<i>Никифор</i>	<i>Никифори</i>
<i>Орел</i>	<i>Орлиха</i>	<i>Орел, Орлова</i>		<i>Орли</i>
<i>Пархом</i>			<i>Пархом</i>	<i>Пархоми</i>
<i>Пиріжок</i>		<i>Пиріжок, Пиріжкова</i>		<i>Пиріжки</i>
<i>Рудак</i>	<i>Рудачка</i>	<i>Рудак</i>	<i>Рудак</i>	<i>Рудаки</i>
<i>Сторчак</i>	<i>Сторчачка</i>	<i>Сторчаків, Сторчакова</i> (невістка)	<i>Сторчак, Сторчак</i> (правнук)	<i>Сторчаки</i>
<i>Степан</i>	<i>Степаниха</i>	<i>Степанець</i>	<i>Степанець</i>	<i>Степанці</i>
<i>Таран</i>	<i>Тараниха</i>	<i>Таран</i>		<i>Тарани</i>
<i>Тимоша</i>	<i>Тимошиха</i>	<i>Тимошин, Тимошина</i>		<i>Тимошини</i>
<i>Тишко</i>	<i>Тишкова</i>	<i>Тишко</i>	<i>Тишків</i>	<i>Тишки</i>
<i>Хрула</i>	<i>Хрула</i>	<i>Хрула</i>	<i>Хрула</i>	<i>Хрули</i>

Як видно з наведеної таблиці, процес успадкування найменувань супроводжується словотвірними змінами в структурі основи похідного слова. Такі зміни можуть відбуватися як у всіх наступних після першого елемента, наприклад: *Захар – Захарчиха – Захарок, Захарова – Захарки*; так і тільки в окремих, наприклад: *Часник – Часничиха – Часник – Часники*. Поодинокими є приклади, коли успадкування прізвища не супроводжується словотвірними змінами в жодному похідному антропонімі: *Хрула – Хрула – Хрула – Хрули*. Продуктивність такого типу парадигми низька, оскільки використання однакової форми найменування не передає ознак родової ієрархії. Своїми носіями й іншими людьми ці прізвища сприймаються як прізвища, тому можна припустити, що генетичним корінням вони сягають не другого чи третього покоління, а четвертого й навіть п'ятого.

Другий елемент (прізвисько дружини) утворюється переважно за допомогою андронімічного суфікса **-их (а)**: *Тимошиха*; рідше – за допомогою суфіксів **-к (а)**, **-ов (а)**: *Сторчачка, Тишкова*. У деяких словотвірних парадигмах другий елемент взагалі не представлений, що може пояснюватися кількома причинами: 1) у дружини було інше прізвисько, що мало вищий ступінь індивідуалізації її в колективі; 2) чоловік виховував дітей сам.

Третій елемент (прізвиська дітей, зокрема невісток і зятів) зазнає словотвірних змін залежно від статі поіменованої особи. Найменування синів утворюються здебільшого за допомогою суфікса **-ок**, наприклад: *Ігнаток, Йосипок*; рідше – за допомогою суфіксів **-ун, -ов, -ів, -ець, -ин, -яш**: *Вербун, Баландов, Сторчаків, Вікторець, Тимошин, Андріяш*. Досить часто прізвисько від батька до сина передається без будь-яких змін, наприклад: *Богомаз, Бублик, Орел, Таран* та ін. В основному спостерігаємо це тоді, коли перший елемент репрезентований прізвищем, а не прізвищем чи іменем батька. Найменувань зятів, за винятком одного – *Йосипок*, у такій парадигмі майже не представлено. Це пояснюється екстралінгвальними чинниками. Такі найменування отримують приймаки – чоловіки, які не мають свого господарства і деякий час або й постійно живуть у сім'ї дружини.

Найменування дочок зазвичай утворюються за допомогою посесивно-патронімічного суфікса **-ов (а)**, що приєднується до основи найменування батька, наприклад: *Захарова, Пиріжкова*, рідше за участю суфіксів **-ин (а)**, **-к (а)**: *Тимошина, Куличка*. Прізвиська невісток здебільшого утворюються від найменування чоловіка за допомогою флексії **-а**: *Баландова, Сторчакова*, рідше – суфікса **-ов (а)**: *Вербунова*. Показовим є те, що прізвиська невісток з прізвищами дочок можуть

збігатися за формою досить часто, але прізвиська матерів і дочок чи невісток збігаються рідше. У цих випадках можемо стверджувати, що суфікс виконує функцію як антропонімічну – утворює нове прізвисько, так і смислорозрізнавальну – вказує на представників різних поколінь та репрезентує різний ступінь спорідненості.

Четвертий елемент парадигми – прізвиська онуків (правнуків), репрезентований переважно чоловічими антропонімами, що повторюють без змін найменування діда й батька: *Винокур, Рудак*. У деяких словотвірних парадигмах відсутній третій елемент. Тут прізвисько успадковується відразу від діда до внука без словотвірних змін: *Никифор, Матвій, Пархом*; або за допомогою суфіксів, які виконують пропатронімічну функцію: **-енк (о)**: *Остапенко*; **-ець**: *Степанець*. Такі варіанти парадигм свідчать про те, що типовим явищем для Донеччини, як і для інших регіонів України, є успадкування прізвищ по чоловічій лінії, що можна подати у вигляді логічного ланцюжка: **дід – син – онук – правнук**. Поодинокими є жіночі прізвиська такого типу (*Костьова*), оскільки дівчину найчастіше до заміжжя називають за батьком, а після заміжжя – за прізвищем чи прізвищем чоловіка.

Другий тип парадигми передбачає на місці першого елемента жіноче власне ім'я.

Таблиця 2

Системно-словотвірні зв'язки індивідуальних та сімейно-родових прізвищ з першим елементом «жіноче власне ім'я»

Власна назва жінки	Прізвисько чоловіка	Прізвиська дітей (зокрема невісток і зятів)	Прізвиська онуків (правнуків)	Сімейно-родове прізвисько
<i>Одарка</i>		<i>Одарчин, Одарчина</i>		<i>Одарки</i>
<i>Палажка</i>			<i>Палах</i>	<i>Палахи</i>
<i>Поля</i>			<i>Полян</i>	<i>Поляни</i>
<i>Сибірка</i>		<i>Сибірко, Сибірка</i>		<i>Сибірки</i>
<i>Слаба</i>		<i>Слабун</i>		<i>Слабуни</i>
<i>Сметанка</i>		<i>Сметанка</i>		<i>Сметанки</i>
<i>Хівря</i>		<i>Хівряк, Хіврячка</i>		<i>Хівряки</i>

Як видно з таблиці, під час успадкування найменування від жінки до наступних поколінь другий елемент – прізвисько чоловіка, відсутній. Як правило, у таких випадках це вказує на те, що жінка виховує дітей без чоловіка.

Третій елемент – прізвиська дітей утворюються за допомогою різних за функцією суфіксів: **-ин / -ин (а)**: *Одарчин, Одарчина*; **-ун**: *Слабун*; **-як**: *Хівряк*; **-к (а)**: *Хіврячка*. Одне найменування утворилося за допомогою флексії **-о**: *Сибірко*, що може бути наслідком вирівнювання прізвиська до прізвищ на **-к (о)**. У двох випадках успадкування найменування із словотвірними змінами відбулось від баби до онука: *Палажка – Палах, Поля – Полян*.

Для творення п'ятого елемента парадигми – прізвиська групового, якими називають усю родину чи сім'ю, використовуються флексії **-и / -і (-ї)**. Флексія **-и** приєднується до твірної основи, що закінчується на твердий приголосний: *Тарани, Слабуни*; флексія **-і (-ї)** – до основи, що закінчується на шиплячий чи м'який приголосний: *Івасі, Півні, Матвій, Дороші*.

Твірною основою для сімейно-родового прізвиська може бути перший елемент словотвірної парадигми: *Кулик – Кулики; Півень – Півні*. Такі пари здебільшого спостерігаємо тоді, коли прізвиська сина та внука успадковуються без змін або сина в сім'ї немає. Однак є сімейно-родові найменування, для яких твірною основою постає третій елемент – антропонім, що належить синові, наприклад: *Масло – Маслов – Маслови, Василь – Васильок – Васильки, Гнат – Ігнаток – Ігнатки* та под. У парадигмі, де перший елемент жіноче ім'я, виявляється тенденція до утворення сімейно-родового найменування від твірної основи прізвиська сина чи внука: *Слаба – Слабун – Слабуни, Палажка – Палах – Палахи*, що ще раз вказує на важливу ознаку патріархального мислення українців – особливий статус чоловіка як глави сім'ї чи родини.

Отже, сімейно-родові прізвиська характеризуються цілим рядом специфічних ознак, а саме: 1) вони можуть успадковуватись представниками наступних поколінь; 2) переважно не відображають реальних рис останнього носія, а вказують на зовнішність, характер чи інші ознаки першого носія; 3) свідчать про ступінь родинних стосунків; 4) основною їх ономастичною функцією є ідентифікаційна.

Уважаємо, що дослідження неофіційних найменувань людей, зокрема сімейно-родових прізвищ, є перспективним і становить великий науковий інтерес, оскільки вони одночасно відбивають особливості певної епохи і акумулюють багатий матеріал про світоглядні особливості й традиційні уявлення нашого народу.

Література:

- Бучко Г. Є. Народно-побутова антропонімія Бойківщини / Г. Є. Бучко, Д. Г. Бучко // *Linguistica slavica* : [ювілейний збірник на пошану Ірини Михайлівни Железняк / відп. ред. В. П. Шульгач]. – К., 2002. – С. 3–16.
- Козубенко И. И. Антропонимия Среднего Полесья (соотношение неофициальных и официальных именованных) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 «Русский язык» ; 10.02.02 «Украинский язык» / И. И. Козубенко. – К., 1988. – 25 с.
- Охримович В. Знадоба до пізнання народних звичаїв і поглядів правних : Про сільські прозвища / В. Охримович // *Житє і слово*. – Львів, 1895. – Т. 3. – С. 302-307.
- Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М. : Наука, 1978. – 199 с.
- Поротников П. Т. Антропонимия замкнутой территории. (На материале говоров Талицкого района Свердловской области) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 «Русский язык» / П. Т. Поротников. – Свердловск, 1972. – 349 с.
- Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1973. – 366 с.
- Суперанская А. В. Ономастические универсалии / А. В. Суперанская // *Восточнославянская ономастика* : [сб. ст. / ред. А. В. Суперанская]. – М. : Наука, 1972. – С. 346–356.
- Сухомлин І. Д. Українські прізвиська людей як власні родові назви / І. Д. Сухомлин // *Говори і ономастика Наддніпрянщини*. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. держ. ун-ту, 1970. – С. 30-58.
- Франко І. Я. Причинки до української ономастики: зібрання творів у 50-ти т. / І. Я. Франко. – К., 1982. – Т. 36. – С. 391 – 426.
- Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття / П. П. Чучка. – К. : ТОВ «Папірус», 2008. – 671 с.